

Besim Tibuk'la Liberal Demokrat Parti Üstüne

Dergimiz Editörü Melih Yürüşen ve Yazı İşleri Müdürü Gözde Ergözen'in Liberal Demokrat Parti Genel Başkanı Besim Tibuk'la yaptıkları söyleşi.

Yürüşen: *LDP objektif olarak incelendiğinde Türk siyasi tarihinin neredeyse tek pür liberal hareketi olarak beliriyor. Bu hareketin gelişimini açıkçası sizden ayrı düşünmek çok zor. Bu nedenle konuşmamıza, sizi liberal bir hareketin başına getiren fikri gelişim sürecini öğrenerek başlamayı istiyoruz. Başka bir ifadeyle, kendi iş, aile tecrubeniz, hayata bakışınızla liberal düşünceyi ve pratiği öğrenme, benimseme ve ona sahip çıkmanız arasında nasıl bir paralellik kuruyorsunuz? Bu süreçte sizi en çok neler etkiledi?*

Tibuk: Benim bu noktaya gelmem tabii bütün yaşamımla ilgili bir olay. Çocukluğumdan, okuduğum kitaplardan, okul yıllarımdan, sonra çalışma hayatına çok erken başlamamla ilgili. Olayın bütün özü insanı tanımakta yatıyor. Tabii insanı da devamlı aynı işte çalışarak tanıyamazsınız. Orada belli prototipler vardır. Ama küçüklükten beri değişik işlere girip çıkarsanız, çok değişik insanlarla karşılaşsınız. Bu insanların değişik ortamlarda nasıl tepki verdiklerini, ne duyduklarını, neye karşı motive olduklarını hissedersiniz. Onun için zannediyorum sizin sorunuzun en güzel cevabı, çok değişik işlerle uğraşmış olmamda yatıyor. Elbette aynı zamanda okumak ve düşünmek, bunlar aracılığıyla belli bir süre içinde insanı yakından tanımayı gayret etmek de önemli.

Çünkü bizim felsefenin özü insana dayanıyor. İnsanın normal ortamda gelişmesine dayanıyor. Bu tıpkı bir çiçeğin hangi ortamı istediğini bilmeye benzer. Mesela bazı çiçek vardır az su ister, gölgede gelişir, bir çiçek vardır biraz su ister ama açık havada, güneşte gelişir. Onu niye bu burda gelişir, niye bu burda gelişir diye sorgulayamazsınız. Onun tohumu odur, yani çiçeğin niteliği odur. İşin özü, bizim felsefenin ve benim geldiğim noktanın özü insandır. Onun dışında hiçbir şey değil. Çünkü insan çok az değişmiştir. İnsanlık, Darwin'in teorisi bir tarafa, şu birkaç bin yılda değişmemiştir. İnsanoğlu 1000 sene evvel de aynıydı, 500 sene evvel de aynıydı, 100 sene evvel de aynıydı. Hisleri, motivasyonları, "drive"ları. Bu ölçüye göre ceket diken terziye benziyor. Şimdi biz bir terzilik yapmaya soyunuyoruz, yani politikacılığa. Başka terziler kendi hayallerinde bir insan hayal ederek ona göre elbise dikiyorlar. Bu elbise kimine bol geliyor, kimine uzun geliyor. Biz ise olmasını hayal ettiğimiz insanı değil gerçek- varolan insanı -alıyoruz, kolunu ölçüyoruz, belini ölçüyoruz, boğazını ölçüyoruz, kısaca herşeyini ölçerek, elbisesini ölçüye göre yapıyoruz.

İşte benim bütün bu felsefemin gelişmesinde etkili olan şey yoğun bir hayat sürmüş olmamdır. Yaşamımda yabancılarla ilişkilerim, iş hayatının büyümesi, geçirdiğim o-

lumsuz tecrübeler, efendime söyleyeyim şirketlerin batması, benim zor duruma düşmem, çevremdeki insanların zor duruma düşmesi, iyi günler, kötü günler, bunlar hepsi insanın karakterini veriyor. Tıpkı o bir bitkinin hangi şartlar altında ne olacağını bahçıvanın bilmesi gibi. Yani doğada insan nedir? Terzi meselesi iyi bir örnek. İnsana göre ölçerek biçtiğiniz doktrin liberal doktrin oluyor. Yani liberal-demokrat doktrin özünü kısaca bu.

Benim hayatımda geçirdiğim evreler tabii benim biyografimde var. Onu merak eden uzun uzun okur. Ama orda anlattıklarım benim başımdan geçenlerin belki de üçte biridir. Anlattıklarımın çok daha yoğun yaşadım. O kadar çok şeyi anlatsaydım kitap çok kalın olur, okunmazdı. Ama negatif -pozitif taraflarıyla renkli ve yoğun bir hayatım geçtiği için de çok memnunum tabii. Ve bu gelişme de böyle oldu. Yaşadım, devamlı okudum ve izledim. Okumak çok daha geniş bir perspektif veriyor insana. Hele bir de üniversitede siyaset okuyorsanız. Çünkü siyaset okuyunca ister istemez siyasetin esas unsuru olan insan üzerinde daha çok düşünüyorsunuz. İnsan tabiatına en uygun düşünme siyasi yaklaşımın ne olduğunu sorguluyorsunuz. Böyle bir fikri gelişme çizgisinde ilerliyorsunuz.

Yürüşen: *Bu gelişme de sizi kendi kuşağınıza mensup birçok kişiden daha farklı bir çizgiye götürdü. Siz gerçi zaman zaman "68" kuşağından olduğunuzu söylüyorsunuz ama sizin "tipik" bir "68"li olduğunuzu düşünmek çok zor.*

Tibuk: Evet ben 68'li kuşaktım ama bildiğiniz 68'lilerden değilim. Çok ilginç, benim mesela sol fikirlerden uzaklaşmam Siyasal Bilgiler'de olmuştur. Ondan evvel 17 yaşında AFS talebesi olarak Amerika'dayken, daha ziyade sol tandanslı görüşlerim vardı. İstanbul'a geldiğim zaman Eczacılık Fakültesi'ne bir süre devam ettim, gene sol tandanslıydım. Ne zaman ki Siyasal Bilgiler'e gittim, fikirlerim kökten değişti. Orada yurtta kalıyordum. Bak-

tım o kadar "geri" şeyler söyleniyor sol adına, onlara tepki olarak solculuktan hızlı uzaklaştım. Yani başkaları Siyasal Bilgiler'e gitti de solcu oldu, ben ise Siyasal Bilgiler'e gittiğim için klasik soldan uzaklaştım, sosyalizmden uzaklaştım. Sosyalizme çok eleştirel bakmışımdır o zamanlardan beri.

Ergözen: *Sizin Türk modernleşme tarihine özel bir ilgi duyduğunuzu biliyoruz. Özellikle Cumhuriyetin tesisinden itibaren yaşadığımız son 75 yılı çok farklı bir yaklaşımla değerlendiriyorsunuz. Türkiye'de demokrasi tarihinin, kendisini liberal olarak tanımlayanlar açısından bazı hazin tecrübeleri var. Örneğin Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Demokrat Parti ve özellikle Adnan Menderes'in hepimizi utandırması gereken hazin sonu gibi. Siz bu tarihsel tecrübelerle aranızda nasıl bir bağ kuruyorsunuz? Bu hareketlerin de içinde yer aldığı tarihsel süreci nasıl değerlendiriyorsunuz ve onlarla aranızdaki benzerliklerin ve farklılıkların neler olduğunu düşünüyorsunuz?*

Tibuk: Bu soru çok negatif bir soru oldu, yani bizim sonumuz da mı böyle mi olacak diye. Şimdi Türkiye'de modernleşme Cumhuriyet'le başlamamıştır, Osmanlı'yla başlamıştır. Hatta Osmanlı'daki fikir zenginliği Cumhuriyet döneminin çok daha üstündedir. Fikir çeşitliliği, fikir zenginliği. Elbette Abdülhamit döneminde siyasi bir istibdat vardı. Bunun sebebi, tahtını çok iyi korumak mecburiyetinde olmasıydı. Fakat bunun dışında tüm fikirlere büyük bir özgürlük verilmiştir Abdülhamit döneminde.

Tanzimattan sonra da Osmanlı'da büyük bir fikir zenginliği vardır. Bundan dolayı modern gelişmeleri sadece Cumhuriyete hapsedmek doğru değildir. Osmanlıdaki fikir zenginliğini ele aldığınız zaman, Takrir-i Sükun kanunuyla gelen tek parti dönemi, bize göre bir gerilemedir. Ben o olayları liberal düşünceye karşı totaliter idarenin baskısı olarak görüyorum. Yani totaliter bir idare kurulmuştur Tür-

kiye'de tek parti zamanında. Tek parti her yerde totaliter bir idaredir. O ülke için iyi işler yapsa bile totaliter karakterinin kötülüğü değişmez. Çünkü iyi işler yapıyorsun ama muhalifine söz hakkı vermiyorsun, ona nefes alma hakkı tanımıyorsun. Kumanda usulüne başvuruyorsun. Onun için bu dönemlerde de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Fırka, Demokrat Parti totaliter idareye yenik düşmüştür. Bilhassa DP'ninki çok hazindir, çünkü bu hareket 10 sene ülkeye tarihin en büyük hizmetlerini yapmıştır. Fakat bir üçlüye mağlup olmuştur: Askeriyenin içindeki ufak bir cuntaya, Halk Partisi'ne ve bürokrasiye. Bürokrasiye üniversiteleri de dahil ediyorum. Çünkü üniversite profesörleri de kendilerini devamlı devlet memuru olarak görmüşlerdir. Bu bakımdan devletteki totaliter yapıyı esas tehdit olarak görüyorum.

Ancak zaman çok değişti. Türk milletinin bütün bu son olaylardan ders aldığını görüyorum. O bakımdan, bugünkü Türkiye'yle o senelerin, o talihsiz senelerin Türkiye'si bir değildir. Hatta üç sene öncenin Türkiye'siyle bugünkü Türkiye arasında hemen hemen yüzde yüz fark vardır. Bilhassa kitle iletişim araçlarının çeşitlenip güçlenerek radyoların ve televizyonların sayısında bir patlama yaşanması Türk halkını çok pozitif etkilemiştir diye düşünüyorum; özellikle fikirlerin büyük ölçüde özgür bir şekilde yayılması açısından. O yüzden ben onlara ders alınacak tarihi olaylar olarak bakıyorum. Ama bugüne etkileri zannedildiği kadar çok değildir ve olmayacaktır da.

Yürüşen: *Kastettiğimiz benzerlikler ve farklılıklar şüphesiz sonları açısından değil. LDP'nin mirasçısı olduğu bu hareketlere göre ideolojik karakterinin çok daha belirgin olması. Bunun bir kanıtı LDP'nin yayınları. Bu yayınlarda klasik liberalizm, şimdiye kadar hiç olmadığı ölçüde, politik bir eksen haline getiriliyor. Acaba Türkiye'de klasik liberalizmin zamanı ancak şimdi mi geliyor?*

Tibuk: Belki de öyle. Ama Serbest Fırka da liberal bir hareketti, Demokrat Parti de liberal bir hareketti. Ancak unutmayın ki sosyalizm çökmemişti. O hareketler olduğu zaman sosyalizm ciddi güçlenme halindeydi. Sosyalizm de ideolojik karakterinin bir sonucu olarak tarihin en totaliter hareketini besliyordu. Bu bakımdan Demokrat Parti hareketi içinde yer alanların durumu bizden çok farklıdır. Bu farklılığın iki temel sebebi vardır: Birincisi, Demokrat Parti'nin 1950'de sosyalizmin revaçta olduğu bir dönemde liberalizmi getirmek istemiş olmasıdır. İkincisi ise, DP'lilerin Halk Partisi'nin içinden gelmiş olmalarıdır. Yani totaliter bir yapının içinde yetişen insanlar DP'yi kurmuşlardır. Onun için 55'ten sonra devletçi uygulamalara yönelmişlerdir. Hatta 58'den sonra bazı baskıcı yöntemler de kullanmışlardır; ki biz bunları tenkit ediyoruz. Tüm bunlar tabii darbeye sebeptir anlamında söylemiyorum. Bu darbe büyük alçaklık olmuştur, 27 Mayıs ve Yassıada, büyük yüz karasıdır her bakımdan. Bizim durumumuz bunları düşündüğünüz zaman çok daha değişiktir; biz avantajlı bir platformdayız.

Yürüşen: *LDP'nin siyasi projesine geçmeden önce değerler düzeyinde liberallere yönelik birkaç eleştiriyi cevaplandırmak gerekir sanyorum. Liberallere özellikle yükselmeye başlayan yeni-soldan getirilen bir eleştiri, liberallerin gerek iktisadi, gerek siyasi tasavvurlarının sadece mevcut yapı içinde avantajlı olduğu düşünülen kesimlere, bu kesimlerin içine doğmuş kişilere yarayacağı şeklinde. Liberallerin mazlumları, mağdurları, dezavantajlıları, artık adına adına ne dersek diyelim, en hafif deyimiyile kaale almadıkları, onlara kayıtsız kaldıkları, dayanışma, kamu iktisadiyadı veya kamu çıkarı gibi kavramlara uzak oldukları şeklinde. Liberaller bir tür sosyal Darwinizmin vicdansız temsilcileri olarak gösterilmek istenmekte. Sosyal adaleti politikalarının eksenini yapan yeni-sol ve sosyal demokratlar da bu görüşleri kapsamlı bir medya desteği ile ifade ediyorlar. Siz bu eleştirileri nasıl kar-*

şılıyorsunuz?

Tibuk: Bunların kalplerinde, beyinlerinde hala sola özlem var. Ama utanıyorlar. Bu aynı maç kaybeden bir takımın taraftarı olmak gibidir. Onlar utandıkları için eleştirilerini bu şekilde sözde yeni kalıplara döküyorlar. Şimdi bir kere şunu söyleyeyim: İnsanlara en büyük özgürlüğü, en büyük fırsat eşitliğini veren liberal sistemdir. Fakirlere en büyük değeri veren de gene liberal sistemdir. İnsanların asıl ezildiği, sürüldüğü sistem sosyalist sistemdir. Bunu gördük hepimiz. Liberal ülkelere bakın, insanın değeri orada çok yüksektir. Sosyalist ülkelere bakın, insanın beş para değeri yoktur. Sadece yönetici diye bir postu kapanlar krallar gibi yaşamışlardır, diğerlerini parya gibi kullanmışlardır. Onun için bunlar tamamen bir propogandadır. Propogandayı sol cenah çok başarılı yapıyor. Fakat yalanlarla yapıyor.

Liberal sistemde ne var, niye liberal sistemde insanlara talep fazla oluyor? Bir kere liberal sistemde teşebbüs gücüne büyük serbestlik tanındığı zaman insana ihtiyaç doğuyor. Bir insana ihtiyaç doğunca ona iyi davranmaya mecbursun. Bugün bir fabrikatör işçisine niye iyi davranıyor? Çocuğu doğunca ona bir altın hediye ediyor, hastalanınca hastanede ziyaret ediyor bir fabrikatör. Bundan 100 sene evvel, 70 sene evvel bunu göremezdiniz. 50 sene evvel de göremezdiniz. Fabrikatör işçisinin yüzüne bile bakmazdı. Şimdi niye yapıyor bunu? İş muvaffak olsun diye. Çünkü o insanın değerini anlamış. Eğer kendi firmasında çalışanlar o hedefe motive olmazlarsa ne kadar modern makineleri olursa olsun, ne kadar yatırım yaparsa yapsın randıman alamaz.

Demek ki insanın değeri en çok liberal sistemde ortaya çıkıyor. Halbuki sosyalizmin pratiğinde insana böyle bir değer verildiğini gösteren hiçbir şey yok. Siz hiç komünist ülkelerde işçilerin motivasyonu için insanların uğraştığını duydunuz mu? Hayır. Sosyalist yönetimler, emir komuta zinciri altında uygulanması imkansız merkezi bir planlama anla-

yışıyla hareket eden müsrif yönetimlerdir. Tamamen kalitesiz, çökmüş bir üretim tarzını despotça sürdürmeye çalışmaktan başka bir fonksiyonları olmamıştır. Halbuki liberal üretim tarzında, dinamik bir şekilde, hem toplumun ihtiyaçları ön plana çıkarılır, çünkü ihtiyaç duyulmayan bir malı yahut hizmeti üretirsen iflas edersin. Hem de o üretimi yaparken çalıştırdığın insanları maddi ve manevi her bakımdan takviye edersin. Bir takım oyununda olduğu gibi aynı hedefe koşmak için.

Liberal ekonomide işadami kaptandır. Despot, diğer insanları ezen bir insan değildir. Nitekim olgular bunu doğruluyor: Mesela varlığının çok büyük bölümünü toplumun doğrudan faydalandığı hizmetler veren kurumlara ayıran çok sayıda işadami var. Sonuçta zenginliğin, "charities" dediğimiz hayır kurumları ve vakıflar vasıtasıyla çok sayıda insanın faydalanmasını sağlıyor liberal sistem. Niye? Çünkü çok zengin bir insan da biliyor ki, hepimiz sonunda ölüme eşitleniyoruz. Ölüm çok büyük bir hadisedir. Ve ölüm zaten bütün politikaların ve insan felsefesinin bence odak noktası olmalıdır. Madem ki neticede hepimizin öldüğü bir dünyada yaşıyoruz. Bundan dolayı liberal sistemde insanlar ölmeden önce insanlığa büyük katkıda bulunuyorlar. Zenginlerimizin yaptıklarına bakalım mesela: Özel üniversiteler açıyor, vakıflar kuruyor, hastaneler yapıyor, kültür merkezleri inşa ediyor, başka iyilikler yapıyor ve böylece toplumda herkesin kendini daha rahat, daha mutlu, daha güvende hissedeceği bir ortam yaratıyor. Onun için o demin söylediğiniz tipik safsatalardır, bunlar devam edecektir. Çünkü sol fikirlere sahip olup da solun mağlubiyetini, dehşetli mağlubiyetini görenler, bu fikirlerinden vazgeçmiş değillerdir. Küllenmiş bir şekilde duruyor. Fırsat buldukça da yeni cilalarla piyasaya sürüyorlar.

Ergözen: *Kollektivizmin çeşitli biçimlerine alışmış, özellikle entellektüel alanda solun büyük bir hegemonya kurduğu bir toplumda zih-*

ni kilitletmenin aşılması, projelerinizin doğru anlaşılması ve realize edilmesi açısından büyük bir önem taşıyor. Bu alandaki problemleri nasıl bir yöntemle aşmayı düşünüyorsunuz? LDP liberalizmin entellektüel dinamiklerinin gelişimine ve desteklenmesine nasıl bakıyor? Bu soru şu açıdan da önemli: Siz şu ana kadar Türkiye’de belki de en dönüştürücü fikirleri tutarlı bir şekilde ifade etmenize rağmen medya tarafından büyük bir kayıtsızlıkla karşılanıyorsunuz. Üstelik sizin iletişim teknolojisindeki gelişmelerin ve medyanın güçlenmesinin değişik fikirlerin topluma daha kolay ve hızlı aktarılmasını sağlayacağı inancınızı sürekli ifade etmeniz maruz kaldığımız kayıtsızlık olgusunu değiştirmede. Bunda entellektüel camianın değerler örgüsünü özellikle sol-kollektivist kavramlara dayandırması rol oynuyor olabilir. Sorumuzu bu çerçevede cevaplandırır mısınız?

Tibuk: Garip ama entellektüellerin yahut kendini entellektüel zannedenlerin büyük bir bölümü sol düşünce çizgisini bütün olup bitenlere rağmen inatla takip etmektedirler. Bunlar medyanın belli başlı köşelerini tutmuş durumdadırlar. Geçmişe göre değişen şey, aslında inatla sürdürdükleri eski çizgilerini sanki değiştirmiş veya bırakmış gibi görünmeleridir. Böyle bir görüntü vermeye çalışmalarıdır. Fakat bu adı üstünde bir “görüntü”dür. Görüntünün ardındaki hakikat hiç de böyle değildir. Diyebilirsiniz ki, böyle bir görüntüye, eski düşüncelerini bırakmış görünmeye niçin ihtiyaç duysunlar? İhtiyaç duyuyorlar çünkü sosyalist idealleri Demirperde’nin karton bir duvar gibi çökmesinden sonra geçmişteki özgüvenleriyle savunmaları mümkün değil. Geçmişteki etkilerini devam ettirebilmeleri de buna bağlı. Ayrıca objektif gözükebilmeleri de önemli. Görüşlerini hiç olmazsa bir miktar revize ettikleri izlenimini veremezlerse nasıl “objektif” görülebilecekler ki?

Ama olmuyor, değişmiyorlar. Değişmiş intibamı vermekle, hakikaten değişmiş olmak

birbirinden farklı şeyler çünkü. Zihinlerinde daima sosyalizmin o basit öğretisi var. Hep söylüyorum sosyalizmin çok basit bir öğreti olduğunu. Mevcutların en basiti. Bu vurguyu da özellikle yapıyorum. Çünkü sosyalizmin sahte derinliğine vakıf olmanın entellektüel veya aydın olmakla eşanlamlı sayılmasını, sonra da bunun rantının yenmesini hiç doğru bulmuyorum. Sosyalistlerin çok sevdikleri bir kelimeyle bir çeşit “sömürü” sayıyorum. Bu nedenle de sosyalizmin çok basit olmanın çekiciliğine sahip olduğu gerçeğini herkesin bilmesini istiyorum. Çok basit ama kullanıcıya ihtiyaç duyduğu derinlik duygusunu veriyor.

Yürüşen: Sanal bir derinlik?

Tibuk: Tam da öyle. Bu nedenle sol düşünceler kolay yoldan entellektüel görünmek isteyenler tarafından kolayca benimsenir; hem de büyük bir tutkuyla. Kendilerini bu tutkuya kaptıranlar, tıpkı seksen sonrasında örneklerine rastlandığı gibi, eğer gerçek hayata atılıp başarılarına birşeyler gelmezse bu tutkudan kolay kolay vazgeçmiyorlar. Çünkü cazibesine kapıldıkları sosyalist öğreti onlara olayları belli bir şekilde değerlendirmelerini sağlayan bir donanım vermiş. Bunun sonunda aydın sayılmışlar, köşeyazarı veya yazar olmuşlar. Fakat gerçek hayatla alakaları olmamış. Nasıl olsun? Benimsedikleri değerlerin gerçek hayatta karşılığı yok ki.

Ayrıca bu gruptakilerin ezici çoğunluğunun gerçek hayatla da hiçbir alakası bulunmuyor. Hayatta bir iş mi yapmışlar, mal mı satmışlar, başkaları tarafından mı kazıklanmışlar, yahut bir işe girip de arkadaşlarını o konuda motive mi etmişler, işçilerle birlikte mi çalışmışlar, veya vergi problemleri mi olmuş? Hayır hiçbiri olmamış. Böyle bir tecrübeleri olmamış çoğunun. Olmadığı gibi benimsedikleri değerler yüzünden bu tecrübeleri gerçek hayattaki şekliyle kavramaya da teşebbüs etmemişler, etmiyorlar. Hep denir ya, Babil Kulesinde yaşayan insanlar diye. Bunlar gerçekten öyle: Hayattan ve hayatı anlamamızı sağlayan

değerlerden kopuklar.

Oysa ben gerçek hayata ve insanlara güveniyorum. Hayatı ve insan tecrübesini esas alan bir felsefeyi savunuyorum. Bütün politikalarımın bu felsefe üstünde yükselmesinin özgüveniyle hareket ediyorum. Onlar bize ne kadar kayıtsız kalıyorlarsa, ben de onlara o kadar kayıtsız kalıyorum. Bunlar zaman içinde bizim doğru olduğumuza ya kendileri gelecektir, ya da biz bunları dikkate almamaya devam edeceğiz. Kaldı ki, onların politikada etkileri olmadığı çok açık. Bunun ispatı, bu kesimle politika yapmayı, onların desteğini almayı önemseyenlerin seçimlerde uğradıkları korkunç yenilgi. Entellektüel veya onların sevdikleri deyimle aydın olmakla solcu olmak arasında birebir paralellik kuranlar toplum nezdinde genel bir destek sahibi olsalardı, İşçi Partisi hiç olmazsa meclise birkaç temsilci sokmayı başarır. Ama son seçimlerde ne oldu biliyorsunuz. Başta Cumhuriyet olmak üzere, bütün büyük gazetelerde çarşaf çarşaf Türkiye İşçi Partisi'ne destek bildirileri yayınlandı bunların. Açın okuyun. İşçi Partisi'ne oy verin, biz onu destekliyoruz diye halka çağrıda bulundular. Peki sonuç ne oldu, İşçi Partisi kaç oy aldı biliyor musunuz? 30.000 filan. Onların esamesi okunsaydı halkın nazarında İşçi Partisi böylesi bir hezimetle uğrar mıydı hiç.

Biz bu nedenle halka yöneliyoruz. Gerçek hayatın içindeki insanlara. Onlar bizim söylediklerimizi daha iyi anlıyor. Kendilerini "aydın" olarak niteleyip, bunun rantını yemek isteyenler bizi anlamıyorlar veya anlamak istemiyorlar. Ucuz, saçma sapan ve gerçek dışı suçlamalarda bulunuyorlar. Çünkü bilinçaltlarında, geçmişte açık açık savundukları değerler hakim hâlâ. Döneklilikle suçlananları bile aslında hakiki anlamda "dönmediler", geçmişleriyle yüzleşip kendilerini gerçek anlamda yenilemediler.

Bir noktayı daha vurgulamak istiyorum bu kesim hususunda. Onlar kendilerine "aydın" payesini vererek sade insanımız karşısında

kendilerine daha yukarıda bir pozisyon verirler ama sosyalizme bağlılıklarının o çok küçümsedikleri sade insanın, mesela, kendi futbol takımına duyduğu bağlılıktan hiç de farklı olmadığını düşünüyorum. Nasıl ki sade insan takımının yenilgisini hep dış faktörlere, mesela hakemin taraflı yönetimine bağlıyorsa, bunlar da sosyalizmin çöküşünü aynı şekilde açıklıyorlar. Sosyalist değerlerin yanlış olabileceğini düşünmüyorlar, o değerleri sorgulamıyorlar, tarihi tecrübenin ta gözlerinin içine soktuğu hakikatlere gözlerini kapatıyorlar. Fanatikler çünkü, yenilgilerini yeni kılıflarla sunacak kadar fanatikler. Onlara kayıtsız kalmamız gerektiğini söylememin bir nedeni de bu. Aslında onlara şöyle demek hakkına fazlasıyla sahibiz: Açık farkla mağlupsunuz kardeşim; berbat bir oyun sergilediniz, herşey lehinizdeydi oysa. Tribünler, tribünleri coşturan amigolar, hatta hakemler. Ama oyununuzu şekillendiren kurallar yanlıştı, bu yüzden de kaybetmeniz mukadderdi. Evet güvenle böyle düşünebilir, bunları söyleyebiliriz. Bundan dolayı, tekrarlıyorum, bu kesimi fazla önemsememek lazım. Aksini yaparsak olması gerekenden fazla yer vermiş oluruz kendi kafamızda onlara.

Yürüşen: *Bu noktadan itibaren LDP'nin siyasi projesinin temel unsurlarına ilişkin sorular soracağız. Bunlardan ilki hiç şüphesiz, sizin üzerinde ısrarla durduğunuz başkanlık sistemi konusunda olacak. Şimdi başkanlık sisteminin avantajları konusundaki görüşlerinizden ziyade, bu sisteme yönelik bir kaç eleştiriyi cevaplandırmanızı istiyoruz. Bazıları diyorlar ki -bunların arasında kendilerini liberal olarak niteleyenler de var- Türkiye'nin parlamenter demokrasi tecrübesi neredeyse 150 yıla yaklaşıyor. Bu durumda böyle bir tecrübeyi hemen bir kenara bırakmak, sil baştan yapmak öngörülmesi zor bazı komplikasyonlar yaratmaz mı? Sizin bu eleştiriye cevabınız nedir?*

Tibuk: Şimdi 150 senelik parlamenter de-

mokrazi var lafı doğrudur da, burada gözden kaçırılan şey parlamenter demokrasi tecrübesinin başkanlık sistemine geçiş konusunda bir kolaylık teşkil ettiğidir. Mesela tarihinde hiç demokrasi tecrübesi yaşamamış bir toplumu başkanlık sistemine geçirmek daha zordur, çünkü demokrasiyi var eden metotlar, kurullar, kurumlar sıfırdan tesis edilecektir. Oysa parlamenter sistemi bizim gibi yüz elli yıl boyunca ağır aksak da olsa tecrübe etmişseniz durum çok farklıdır. Mesela bu tecrübenin bir neticesi olarak sistemin işlemediği yolunda kesin bir genel kanaat oluşmuşsa, ki bizde oluşmuştur, tecrübenizden de faydalanarak yeni sistemi tesis edebilirsiniz. Önemli olan sisteminizin demokratik olmasıdır. Eski sisteminizden bir dizi kurum fonksiyonları az çok değişse de yeni sisteme geçecekler, belki de eskisinden daha fonksiyonel olacaklar, yeni bir hayatıyet kazanacaklardır.

Nitekim parlamenter sistemde parlamento varsa, başkanlık sisteminde de parlamento var. Başkanlık sisteminde de hür seçimler var, hür basın var. Bütün demokratik kurumlar başkanlık sisteminde de var. Tek fark şu: Birinde hükümeti meclis kendi oyuyla, güvenoyu vererek seçiyor, ötekinde halk doğrudan seçiyor. O yüzden geçmiş tecrübenin süresi fark etmez, hatta cuk oturur. Yani 150 senelik parlamenter tecrübenin olması başkanlık sistemi için pozitif bir unsurdur. Bir de unutmamak lazım ki, bu 150 yıllık tecrübenin, bilhassa son 20-30 senesi koalisyonların ülkeye birşey kazandırmadığını ve kuvvetli, istikrarlı hükümetlerin şart olduğunu ortaya koymuştur. Başkanlık sisteminin gerekliliği bu sayede anlaşılmaya başlandı. Yani zayıf ve istikrarsız hükümetler parlamenter sistemin eksikliği olarak ortaya çıktığı için başkanlık sisteminin gelmesi düşüncesine hizmet etti aslında. Mesela bu hükümet de şimdiden çatırdamaya başladı. Şimdi bu çatırtı artık bütün halkta bir ümitsizlik, ümitsizlikle birlikte bir arayış yaratıyor. Ve sonuçta insanımız diyor ki, yeter artık biz mecbur muyuz bu sisteme katlanma-

ya? Yani Allah-ü Teala'dan bir emir mi var ille koalisyonlarla yönetileceğiz diye? Bunun başka yolu yok mu? Öyle ya, bir yola gidiyorsun o yol çamurlu. Soruyorsun, yahu kardeşim bu çamurlu berbat yoldan başka gidecek yol yok mu? Adam da diyor ki, yanda daha düz, asfalt bir yol var diyor. Sen şimdi yanda daha düz, asfalt yoldan mı gidersen, yoksa çamurlu, engebeli yola mı girersin? Bizim söylediğimiz de bu. Başkanlık sistemi demek, parlamento- nun ortadan kalkması demek değil ki. Gene bağımsız, güçlü bir parlamento var. Fakat aynı şekilde ondan ayrı, halk tarafından doğrudan seçilmiş bir başkan var. Onun için başkanlık sisteminin zeminini, aslında parlamenter sistem hazırlıyor diye düşünmek lazım.

Yürüşen: *Yani komplikasyonları çok fazla olmaz diyorsunuz.*

Tibuk: Hiç problem olmaz, hiçbir komplikasyon doğurmaz. Parlamenter sistemdeki eksiklikler başkanlık sistemi sayesinde giderileceği için bilhassa daha faydalı olacaktır parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş. Mevcut yasama kurumu daha iyi işleyecek, parlamentonun saygınlığı artacaktır.

Ergözen: *Yine başkanlık sistemi içinde diyelim ki %51 çoğunluğu yakaladınız. Bu size projelerinizi uygulamak bakımından büyük bir avantaj sağlayabilir. Bununla birlikte parlamentonun özellikle bürokratik cenderenin kırılması konusunda yapması gereken yasalara ihtiyaç duyacağınız çok açık. Parlamentoda gerekli çoğunluğu temin edemezseniz ihtiyaç duyduğunuz yasaları nasıl çıkaracaksınız?*

Tibuk: Bu bir problem. Yani başkanlık sisteminde Türkiye gibi oturmamış, büyük bir düzen değişikliği gereken bir ülkede başkanın parlamentoda yeterli çoğunluğunun olması lazım ki rahat icraat yapsın. Çünkü mevcut kanunlar çerçevesinde mevcut müesseseleri adam edemezsiniz. Ederseniz de yeterince edemezsiniz. Onun için burada başkan eğer çoğunluğu yoksa konsensusa gidecek. Ne yapabilecekse onu yapacak. Mesela lobi yapacak

diğer partilerle. Onlara yemekler verecek, gizli görüşmeler yapacak ve belli kanunların gerektiği yerlerde onların çıkmasını sağlayacak. Diyelim ki kanun çıkaramadı. Çıkaramadığı zaman kendi "executive" yetkilerini kullanıp o müesseseyi battal ve önemsiz hale getirecek.

Mesela örnek vereyim. Devlet Planlama Teşkilatı'nı kaldırmak bizim görüşümüz. DPT'nin kanunu var, kaldıramadık. O zaman ben DPT'nin tahsisatını kısıyorum, kadrolarını azaltırım. Böylece DPT güdük bir teşkilat olarak kenarda durur ve hiçbir konuda da ona danışmam. Fiilen devreden çıkarırım, kendi gücümü kullanarak, suç işlemeden, de facto olarak. Tabii ki, avukatlarım olacak, hukukçularım olacak, bana yol gösterecekler. Ama kanunen DPT kapatılmıştır demem de daha rahat olur diye düşünüyorum. Veya Devlet İstatistik Enstitüsü'nü kapatmak istiyorum, kanun çıkaramadım. Bunun yerine şunu yaparım: DİE'nin yaptığı istatistikleri başkalarına ihale ederim, özel sektöre. DİE'nin kadrosunu azaltırım, paralarını keserim ve ondan da hiç bilgi almam. Ve zaman içinde güdük kalır. Yani, yeni yatırım da yapmam, yeni makine de almam. Eski makinelerle çöker durur orada. Böylece battal bir müessese haline gelir. Çünkü bu başka türlü olacak iş değil. Yasama gücünü arkamda bulamadığım takdirde başka türlü yapabileceğim bir olay değil.

İdeal olanı LDP'nin anayasayı değiştirecek bir çoğunluğa kavuşmasıdır. Ama unutmamak lazım ki, eğer partiler arasında gereksiz yere sürtüşme yaratmazsa, başkanın yumuşak otoritesi partileri kapsayabilir. Onları kendi yanımıza çekebiliriz. Ben başkan olursam mesela bazı önemli gördüğüm bakanları başka partilerden de alacağım. Başka partide çok iyi dışişleri bakanı olacağına inandığım bir adam varsa gideceğim o partinin liderine, özel olarak rica edeceğim, kiralayacağım onu geçici olarak. Onlarla belli kanunlar için işbirliğine gideceğim. Onların gönlünü alacağım, fikirlerini alacağım. Bu fikirler de biz iktidara ge-

lene kadar daha revaçta olursa, büyük, lüzumsuz sürtüşmeye girmeyeceğim. Hiçkimseyi karşıma almamaya çalışacağım. Sosyalistlere bile hoşgörülü davranacağım ve öyle bir düzen olacak ki, başkan ülkeyi iyi yönetmek için büyük bir çaba içinde, parlamento da bunu engellemiyor. Çünkü dikkat edin, ABD'de Kongreye karşı başkanın en büyük etkisi kamuoyuna şikayettir. Kamuoyu yoklamalarında kamuoyunun başkanı haklı gördüğü ortaya çıkarsa, kongre üyeleri çok zorlanıyorlar başkanın aleyhine bir kanun çıkartmakta. Aynı şeyi Türkiye'de uygulamayı düşünüyorum. Zor bir olaydır. Söylediğiniz çok gerçektir ama sistemimiz içinde bu yapılır. İsteddiğimiz olmasa bile %70'i yapılır. Bu da büyük bir aşamadır. Hadi %100'ünü yapamadık söylediklerimizin. Ama %70'ini, hatta %50'sini bile yapsak Türkiye fırlar gider.

Yürüşen: *Siz başkanlık sisteminin güçler ayrılığının tam anlamıyla tesis edilmesi bakımından son derece uygun ve gerekli olduğunu düşünüyorsunuz. ABD örneğine baktığımız zaman bu görüşünüz pratikteki doğrulamasını da buluyor. Ancak şu anda biliyorsunuz parlamenter bir sistem var ve LDP de bu sistem içinde, Siyasi Partiler Kanunu çerçevesinde rakipleriyle mücadele eden bir oluşum. LDP'nin hedeflediği sonuçlara ulaşması sizin bu yapı içinde önemli bir güç kazanmanıza bağlı. Dolayısıyla mevcut mekanizmayı tümüyle reforme edilebilecek konuma hemen gelebilmesi pek mümkün olmayabilir. Buna karşılık kısa vadede parlamentoda belli bir güç haline gelmek de imkansız görünmüyor. Böyle bir durumda, yani bir koalisyon içinde yer almanızın söz konusu olabileceği bir durumda nasıl bir tavır alacaksınız?*

Tibuk: Şimdi bizim önerdiğimiz politikalar veya tedavi usulleri diyelim, bu toplumun sorunlarının tedavi reçetesi gibi. Bu konuda yapıcı bir yol alıyoruz. Öyle bir yol alıyoruz ki, parlamentoda hiç üyemiz olmamasına rağmen bazı fikirlerimizin hükümetler

tarafından benimsendiğini görüyoruz, bunu da çok olumlu buluyoruz. Onlara yardım ediyoruz, yeni dökümanlar yolluyoruz. Mesela bu yeni lira olayında öyle olmuştur. Bazı ekonomik tedbirlerde öyledir. Eğer parlamentoya girersek ya koalisyonu ortak oluruz, ya muhalefette kalırız. Her iki halde de kendi fikirlerimizi yapıcı bir şekilde anlatırız, iktidara gelmeyi beklemeden mevcut hükümetlerin onları uygulaması için zemin hazırlarız. İlle de bu fikir bizimdir, yapmayın demeyin diye ortalığı velveleye vermeyiz.

Bu tutumumuz da genel siyasi anlayışımızla son derece uyumlu. Çünkü bizim siyasetimiz negatif bir siyaset anlayışı değil. Sadece tenkite dayanmıyor. Dikkat edin diğer partilerin hepsi sadece tenkit ederler. Son birkaç senenin bütün gazetelerini açın bakın, bir çözüm öneren bir parti lideri yoktur. Liderler sadece niye böyle oldu, bu kötüdür, şu kötüdür diye tenkit ederler, başka birşey söylemezler. Biz öyle değiliz, pozitif olarak neyin yapılması gerektiğini, neyin faydalı olduğunu anlatıyoruz. Bundan dolayı ufak partner de oluruz koalisyonu, büyük partner de. Büyük partner olursak işimiz kolay. Çünkü o zaman politikalarımızın çoğunu efektif bir şekilde uyguluyoruz. Ufak partner olursak da gücümüz nispetinde büyük partneri etkileriz. Bu bakımdan demek ki ne kadar gücümüz varsa onu maksimize ederek, hükümeti etkilemek niyetimiz.

Biz tabii bu konuda samimiyiz. Mesela başkanlık sistemi konusunda sayın Cumhurbaşkanımız yakın şeyler söyleyince alkışladım. Başka partiler yakın şeyler söyleyince çok pozitif bakıyoruz. Ne yapıyoruz? Belli olan bir politika var. Mesela sen hastaya diyorsun ki bol su içmen lazım diyorsun. Şimdi bir başkası da hastaya bol su içmen lazım dediği vakit, biz vazgeçip yok bol su içme diyebilir miyiz? Peki haklısın, hakikaten bol su içmesi lazım diyoruz. Ve bütün diğer ekonomik ve sosyal politikalarımızda da böyle. Mesela Dışişleri Bakanı'nı alalım.. Biz İsmail Cem'i be-

ğeniyoruz. İsmail Cem, dışişlerinde belli bazı konularda bize yakın fikirleri uyguluyorsa onu alkışlarız ve teşvik ederiz. Başka konularda da görüşlerimizi iletip onu etkilemeye çalışırız. Yani biz pozitif, yapıcı bir politika uyguluyoruz başından beri.

Ergözen: *Ülkemizde tam bir kuvvetler ayrılığı olmadığı konusundaki vurgunuz şüphesiz çok doğru. Türkiye'de yargıya, yürütmeye ve yasamaya, sürekli yasama egemen olagelmıştır. Bununla birlikte 28 Şubat'tan beri yaşamış olduğumuz sürecin gösterdiği gibi Türkiye'de parlamento da aşan bir gücün varlığı söz konusu. LDP bu gücün şu ana kadar edinmiş olduğu alışkanlıkları nasıl ortadan kaldıracak? Başkanın arkasında tek başına en az %51 halk desteği bulunduğu güveniyle hareket etmesi, söz konusu alışkanlığın ortadan kalkması konusunda yeterli olabilir mi?*

Tibuk: Parlamento aşan böyle bir kuvvet yok. Arızı bir durum olarak görüyorum ben bunu. Şimdi böyle bir kuvvet var diye sizin sorunuza cevaplandırırsam, o kuvvete gereksiz prim vermiş olurum. Buradaki sorun şudur: Siyasi iktidar zayıflayınca bazı kuvvet noktaları güç temerküzü yapabiliyorlar. Bu her organizasyonda vardır. Mesela bir şirkette bir genel müdür çok zayıfsa, genel müdür yardımcısı birdenbire genel müdür yerine geçer, etrafa emirler yağdırır, işleri yaptırır. Bu ona benziyor. Bunun da çözümü başkanlık sistemidir. Başkanlık sisteminde patronaj tam olarak bellidir. Patronaj dediğim bütün ülkenin patronajı değil. "Executive branch" dediğimiz yürütmenin patronajı. Parlamento ayrı, yargı ayrı. Ama yürütme dediğimiz gücün tam patronu başkandır. Tabii ki askeri kuvvetler, polis hepsi yürütmeye bağlı olacak, memurlar, bütün devlet memurları başkanın emri altında olacak. Mutlak emri altında. Biliyorsunuz biz o devlet memurları kanunu da kabul etmiyoruz, idare hukukunu da kabul etmiyoruz. Çünkü memurlar herhangi bir özel sektör şir-

ketinde olduğu gibi başkanın iki dudağı arasındadır. Başkan istediğini atar, istediğini alır. Hukuki boyutları ihmal etmeden elbette.

Ergözen: *Sizce bu sorunun çözümü sadece başkanlık sisteminin tesisinde mi yatıyor? Bu daha çok bir mentalite meselesi gibi görünüyor. Sizce parlamenter sistem içerisinde bunun önü alınamaz mıydı?*

Tibuk: Tabii parlamenter sistemde de bu mümkün, ama parlamentonun gücünü göstermesi şartıyla. Parlamenter sistem içerisinde güçlü bir hükümet olduğu zamanlarda böyle bir durum hasıl oluyor muydu? Olmuyordu. Güçlü hükümetlerde herkes o hükümete itaat eder. Çünkü memurların patronu hükümettir. İtaat etmeyi görevinden alır. Görevden alma gücünü kendinde hisseder. Beraber çalışmak istemediğini hemen emekli eder, yerine başkasını getirir. Bu yalnız askeriye için geçerli değildir, polis için de geçerlidir, bayındırlık bakanlığı için de. Tabii bu konuda hiç taviz vermemeniz gerekir.

Yürüşen: *Siz o zaman bütün darbeleri iktidarların gösterdikleri zafiyetlere bağlıyorsunuz. Başlangıçtan itibaren 60, 71, 80 darbelerinin ve son yarı örtülü müdahalenin temel nedenini hükümetlerin zafiyet içinde olmalarıyla açıklıyorsunuz.*

Tibuk: Dikkat edin hepsinde hükümet zayıflayınca demokrasi dışı müdahaleler gündeme gelmiştir. Mesela Demokrat Parti zaten zayıflama süreci içindeyken, böyle bir tecrübe de geçirmede için komploya kurban gitmiştir. Yine 12 Mart müdahalesi hükümetin zayıf olduğu bir dönemde yapılmıştır. Adalet Partisi'nin meseleleri vardı. Bütün basın dahil olmak üzere, herkes AP'ne düşmanca davranış içindeydi. 12 Eylül de aynı şartlar içinde olmuştur. Darbeciler hükümetlerin zayıf zamanlarını kollamışlar, zayıf zamanlarda gelmişlerdir. Zayıf zamanlarda gelmişlerdir derken, suç işleyenleri mazur göstermek niyetinde değiliz. Hükümetlerin zayıflığı suç işleyenleri affettirmez. Yani yetkisini aşanlar bize gö-

re her zaman suçludur. İktidar zayıf olabilir, sen oturduğun yerde oturacaksın. Görevini yapacaksın. Tabii biz bunların hepsini yargılayacağız. Bu mahkum edip hapse atmak şeklinde olmayacak. Sadece halk neyin doğru, neyin yanlış olduğunu bilsin istiyoruz. Çünkü geçmiş cuntacılar şimdi kasıla kasıla, kabara kabara dolaşıyorlar. Bu ağrıma gidiyor ve bütün halkın ağrına gitmesi lazım. Bütün toplumla alay ediyorlar, toplumun iradesiyle alay ediyorlar. Onların hepsini cezalandıracağız. Ama cezalandırmayla dediğim gibi, yaşlı başlı adamları hapse tıkmayı kastetmiyorum. Onları yargılayacağız, suçlu olduklarını ortaya çıkaracağız ve ben onları suçlu olmalarına rağmen affedeceğim.

Yürüşen: *LDP'nin en iddialı olduğu alanlardan bir tanesi adalet mekanizmasının tam anlamıyla sağlıklı işlemesi. Siz mevcut duruma çok köklü eleştiriler yöneltiyorsunuz. Örneğin devletin ancak kendisine karşı işlenen suçları affedebileceğini belirtiyorsunuz. Siyasi suç ve terör arasındaki bağlantıyı kurarken bu tür suçları adi suçlar kategorisine sokmak gerektiğini vurguluyorsunuz. Bu durumda sizin siyasi suç kavramına nasıl baktığınızı, bu konudaki perspektifinizi aktarır mısınız?*

Tibuk: Benim terör suçlarına adi suç dememin sebebi şu: Maalesef biz yargıda teröristleri zorla hükümeti devirmeye çalışan örgüt üyesi diye yargılıyoruz. Adamı, adam öldürmekten, adam yaralamaktan yargılayacak olsak, bu adi suça girecek. Halbuki ona hükümeti devirmeye çalışan bir örgüt üyesi dedin mi, bu siyasi suça giriyor. Onun için yanlıştır. Adam katil, adam öldürmüş. Adam öldürmekten yargılayalım. Adam gaspetmiş, adam soymuş, onu hırsızlıktan, gasptan yargılayalım. Bunları adi suçlu sayalım, çünkü zaten öyleler: hırsızlar, gaspçılar, katiller. Sözde kutsal davalarla adiliklerini kamufle etmelerine izin vermeyelim.

Siyasi suça gelince, bizim düşüncemize gö-

re siyasi suç diye bir suç yoktur. Her türlü fikrin özgürce söylenebilmesi gerekir. Ama bu fikir organize olur da, silahlanır, insanlara zarar verecek ortama gelirse, o zaman terörizm başlığı altındaki adi suçlara girer ve kişiler bu tür suçlara iştiraktan yargılanabilir. Ama böyle bir iştirak fiilen varsa, somut kanıtları ortaya konulabiliyorsa. Mesela adam üç kişilik bir çetenin üyesidir. Görevi yazılı propogandadır. Sadece propoganda onun suçlu sayılması için yetmez. Fakat o kişi, diğer eylemci iki arkadaşıyla devamlı diyalog ve yakın işbirliği halindedir, onlara kanıtlanabilir bir şekilde yardım etmektedir. Mesela onlara silah bulmakta, eylemlerle ilgili istihbarat sağlamaktadır. Bunu tespit edersen içeri atarsın. Yoksa sadece fikrinden dolayı değil. Her türlü aykırı fikrin özgürce söylenebilmesi lazım. Herhangi biri veya birileri çıkıp "Sinop'a bağımsızlık istiyoruz, İzmir bağımsız olmalıdır" diyebilmeli. Türkiye, veya herhangi bir ülke fikirlerle bölünmez. Aksine ne kadar çok değişik fikir olursa, bir ülkenin bütünlüğü o kadar güçlenir. Ama bunun olabilmesi, yani farklı fikirlerin bir ülkenin birlik ve beraberliğine hizmet etmesi ancak onların rahatça ifade edilebilmesine bağlıdır. Aksi halde ülke hakikaten bölünmeye gider. Bu tıpkı bir ailenin durumuna benzer. Diyelim ki dört çocuklu bir aile var. Çocukların hepsi yetişkin. Siz babasınız. Çocukların dördü de değişik fikirlere mensup. Siz baba olarak kendi fikrinizi empoze ederseniz aile dağılır. Etmezseniz aile bir arada kalır. Toplum da böyledir. Bir bakıma büyük bir ailedir. Kaldı ki, değişik fikirler nerede ve ne kadar rahatça ifade edilebiliyorsa, onları ifade edenlerin zamanla merkeze gelip yumuşama ihtimalleri orada ve o kadar kuvvetlenir. Terside aynı derecede doğrudur. Ekstrem fikirlerin sahipleri nerede itilip kakılırlarsa orada izole olurlar ve daha da aşırı uçlara doğru kayarlar.

Ergözen: *Polisin güçlendirilmesi konusundaki vurgularınız zaman zaman bazı spekülasyonlara konu oluyor. Hukuk devletinin karşıtı olarak polis devletinin çağrıştırdığı kötülük*

anlamları da göz önünde bulundurursak, bu tür spekülasyonları nasıl karşılıyorsunuz? Bu spekülasyonlara nasıl bir cevap verebilirsiniz?

Tibuk: Biz hukuk devleti istiyoruz. Dolayısıyla polisin güçlendirilmesi konusundaki görüşümüz ya yanlış anlaşılıyor, veya kasıtlı olarak çarpıtılıyor. Polisin güçlendirilmesi de bizim için hukuk devleti güçlenmesi anlamını taşıdığı için önemli. Polis olmazsa hukuk güçlü olmaz zaten. Polis hukuk devletinin, hukukun vurucu gücüdür. Şimdi hukuk devleti olarak çok iyi mahkemeler olabilir bir ülkede, çok iyi yargıçlar bulunabilir. Fakat güçlü bir polis yoksa katili kim yakalayıp mahkemeye getirecek, sen mi ben mi? Hayır, bir örgüt olması lazım. Sanıkları yakalayıp, delilleriyle mahkemeye getirecek, onların yargılanma sürecinin önünü açacak. Yani onları yargıya teslim edecek, böylece suçları sabit olduğu takdirde onların cezalandırılmaları için mahkemeye çıkarılmalarını temin edecek.

Bu nedir? Bu polistir. Siz bu güce önem vermezseniz yargıyı yıkmış olursunuz. Yargının bir bacağını kesmiş olursunuz. Toplum da kaos içinde çöker. Asıl hukuk devleti taraftarı olduğum için polise önem veriyorum. Polise önem verirken, ikili denetimin üzerinde duruyorum: Birincisi iç denetim, ikincisi dış denetim. Çok sıkı bir denetim olacak polisin içinde. Polis içindeki herhangi bir çürümeyi yakalayan polis daha hızlı terfi edecek. Büyük mükafatlar alacak. Böylece namuslu polis büyük mükafatlara garkolacak. Namussuzlar ve güçlerini kötüye kullananlar ise elenecekler. Dışardan da devamlı denetlenecek polis; hem başkan tarafından, hem parlamento tarafından, hem de yargı tarafından. Polis, bir de onore edici bir meslek haline getirilecek ki kaliteli insanlar polis olsunlar. İyi yetişmiş insanlar polis olsunlar. Bütün bunlara ek olarak sürekli hizmetiçi eğitim alacak polisler. Polis kesintisiz bir eğitim sürecine tabi tutulacak. Her sene belli bir süre muhakkak eğitimden geçecekler.

İnsan haklarını öğrenecekler ve içlerine sindirecekler. Böylece mükemmel bir polis örgütüne sahip olacağız. Şimdi söyler misiniz böyle bir proje nasıl olur da “polis devleti” arzusunun bir tezahürü olarak yorumlanabilir. Eğer böyle yorumluyorsanız, bu, ya kafanızın çalışmadığına delalet eder, veya kötü niyetinize. Tecrübelerimiz sözkonusu eleştiri sahiplerinin büyük ölçüde ikinci kategoriye girdiklerini gösteriyor.

Sonuç olarak, polisi ıslah etmeden hukuk devleti kurulamaz. Bir müesseseyi ıslah etmek istiyorsanız onu onore edeceksiniz. Hiçbir müesseseyi aşağılayarak ıslah edemezsiniz. Bir müesseseyi kapatacaksanız tamam, onu önemsizleştirip küçültün. Aleyhine konuşun. Ama bir müesseseyi kapatmayıp ondan bir şey istifade etmek istiyorsanız onu onore etmeniz lazım. Kötüleyerek bir müesseseyi düzeltemezsiniz. Bu nedenle bizim polise tavrımız pozitiftir. Önem veriyoruz polise. Neden verdiğimizizi de açıkça anlatıyoruz.

Yürüşen: *LDP Türkiye'nin yaşadığı iktisadi krizin en büyük kaynaklardan biri olarak sosyal güvenlik problemine gerçekten kökten çözüm önerileri getiriyor. Bu önerilerin esas kişilerin sosyal güvenliklerini kendi sorumlulukları çerçevesinde özel sigorta kurumları aracılığıyla çözmeye dayanıyor. Bunun sendikaların halen süregelmekte olan emeklilik yaşının yükseltilmesi konusunda gösterdikleri sert tepkiler göz önüne alınırsa sendikalarla da ilgili bir boyutunun olduğu ortada. Diğer sivil toplum örgütlerinin de hakim kollektivist söylemleri nedeniyle bu uygulamalara sıcak bakmayacakları muhakkak. Sorunu sendikalarla ilgili görüşlerinize ilişkilendirerek açıklar mısınız? LDP'nin muhtemel iktidarında sosyal güvenlik ve sendikalar konusunda ne gibi düzenlemeler yapılacak?*

Tibuk: Hemen söyleyelim: bir kere biz sendikaları önemsemiyoruz. Türkiye’de sendikalar Türk ekonomisine ayak bağı olmuştur. Bugünkü sefaletin sebeplerinden biri de Türk

sendikacılığıdır. Hiçbir pozitif katkıları yoktur.

Yürüşen: *Emeklilik yaşının makul bir yaş sınırına yükseltilmesine gösterdikleri tepkiler*

Tibuk: Gürültü, patırtı. Kime pozitif katkıları var. İşte emeklilik yaşı meselesi. Bugün bir çalışan genç yaşta emekliye ayrılınca aslında emekli maaşı almıyor ki. O aldığına maaş diyorsanız o başka. O şekilde emeklilik istiyorlarsa devam etsinler. Biz emeklilik deyince doğru dürüst maaş alan, o maaşıyla rahat geçinebilen bir emekli düşünüyoruz. Hayatının sonbaharını gönlünce yaşayabilen, onun tadını çıkarabilen bir emekliyi tahayyül ediyoruz. Programımızı, planımızı ona göre yapıyoruz.

Sendikacılar bugünkü tutumlarıyla üyelerini sefalete mahkum ediyorlar. Üyelerini adeta kötü bir odanın içine tıkip kapıyı kilitlemişler, onları zorla orada tutuyorlar, açık havaya çıkarmıyorlar. Oysa bizim önerdiğimiz özel sektör sosyal güvenlik kurumlarının oluşması emeklinin durumunu radikal şekilde iyileştirecek. Çünkü birbirleriyle rekabet halinde değişik taleplere cevap verebilen özel sosyal sigorta, özel sağlık sigorta şirketlerinin kurulmasıyla özel sağlık ve emeklilik fonlarının ortaya çıkması paranın verimli kullanılmasını sağlayacak. Emekliliğiniz yahut sağlığınız için özel sigorta kuruluşlarına yatırdığımız birim miktardan çok büyük nemalar alacaksınız ve kralar gibi yaşayacaksınız emekliliğinizde.

Ama bu arada emeklilik yaşınızı da siz tespit edeceksiniz. Çünkü bazı insanlar 40 yaşında emekli olup, Burhaniye’de, Akçay’da emeklilik yaşantısı sürmek isterler. Yazı yazmak, çiçek yetiştirmek isterler. Şimdi 40 yaşında emekli olan tabii ki düşük bir emekli maaşı alacak. 65 yaşında emekli olan da çok yüksek bir emekli maaşı alacak. Herkesin kendi tercihi. Dikkat ederseniz biz bunu, her konuda yaptığımız gibi, insanların kendi özgür iradelerine bırakıyoruz. Kişiler kendilerine daha iyi hizmet sunacağına ikna oldukları için seçtikleri sigorta firmalarından kendileri için

uygun gördükleri belli bir sağlık veya emeklilik planını alacaklar. Seçtikleri planın içerdiği hizmetlere göre para yatıracak. Yatırdığı para karşılığında emeklilik maaşı alacak. Emeklilik sefaletine son vermenin başka bir yolu yoktur.

Sendikalara dönersek. Sendikalar, kapitalizmin henüz liberal değerlerle kurumsallaşmadığı dizginsiz, dolayısıyla iş ilişkilerinin daha acımasız ve vahşi şartlar altında gerçekleştiği, insanlara tek tek bireyler olarak değer verilmeyen 19. Yüzyılda sözkonusu şartlara ve anlayışa reaksiyon olarak doğmuş organizasyonlardır. Ancak bugün iş hayatı çok değişti. 19. Yüzyıldaki iş hayatıyla bugünkünü mukayese etmek mümkün değil. Çalışma ortamları son derece insancıl. İlişkiler de öyle: verimliliğin çalışanların maddi-manevi tatmininden geçtiğini en başta işadamları biliyor. Dolayısıyla sendikaların varlık sebebi ortadan kalktı. Size örnekleriyle anlattım. Bugün hiçbir işveren kendi işçisini ezmez. Kötü duruma düşürmez. Öyleyse sendikaya ihtiyaç kalmamıştır artık. Sendikaların altın çağı çoktandır geride kalmıştı, şimdi tamamen tarihe karışma zamanları gelmiştir. Sendikalar bitecektir, bütün işaretler bu doğrultuda. 20. Yüzyılın sonuyla birlikte sendikaların da sonu gelmektedir. 21. Yüzyılda sendika yoktur.

Ergözen: *Son günlerde eğitimle ilgili düzenlemelerin Türkiye’de halkın belli bir kesimini rencide eden sonuçlar doğurduğu bir gerçek. LDP iktidarda olsaydı, konuya nasıl bir çözüm getirirdi?*

Tibuk: Şimdiki duruma biz kara mizah olarak bakıyoruz. Tam bir kara mizah. Çünkü bir sürü gürültü patırtı koparıldı, yapılan hiçbir şey yok, eğitimde hiçbir düzelme yok. Bazı insanlarımız itildi dışlandı. Millî birlik, beraberlik diyoruz, ama onun aleyhine hareket edildi bir yerde. Biz de eğitimin sekiz yıl olmasını istiyoruz; fakat kesintili olarak, hem de her tarafından kesintili olarak.

Bu konuda ebeveynleri yetkili görüyoruz.

Ebeveynler çocuklarını ilkokuldan başlayarak diledikleri okullara verebilirler. Çocuklarının, kendi taleplerine uygun düşen bir eğitim programı sunan herhangi bir eğitim kurumunda öğrenim görmeleri ebeveynlerin en tabii haklarıdır çünkü. Bu yaklaşımımız doğal olarak eğitim kurumlarının toplumdaki beklentilere ve yönelimlere göre şekillenip çeşitlenmesine müdahale etmemeyi gerektiriyor. Her konuda serbestlikten yanayız; ama eğitimde daha da belirgin bu niteliğimiz. Eğitime hiç karışmıyoruz. Bu da, tamamen özelleştirilmiş okullarda talep olan eğitim programlarının istenirse ilkokuldan başlayarak verilmesini mümkün kılıyor. Ebeveyn ve onlara çocuklarının eğitimleriyle ilgili farklı alternatifler sunan rekabet halindeki özel okullar ve eğitim kurumları. Onları karşı karşıya bırakıyoruz; onların arasına devlet olarak girmiyoruz; aksi bir politikayı her bakımdan yanlış buluyoruz.

Peki hep ağızlara pelesenk edilen şu soruyu, eğitimde devletin rolü ne oluyor sorusunu soracak olursanız cevabımız kısa ve net olur: sekiz yıl burs veriyoruz fakirlere o kadar. Yani devletin eğitimdeki tek fonksiyonu burs vermekle sınırlı kalıyor, başka hiçbir şeye de karışmıyor. Siz bir bakkalın nerde dükkan açacağına, raflarına hangi malları dizeceğine karışıyor musunuz? Karışmıyorsunuz. Öyleyse okulları idare edenlere de karışmayın. Onlar da çocukların iyi yetişmesine hizmet edeceğine inandıkları eğitim programını ve anlayışını serbestçe uygulayacak bir hareket alanı tanınsın. Buna rağmen bir okul, bir eğitim kurumu başarılı olamıyorsa, yani çocuklara ebeveynlerin istediği tarzda ve kalitede bir eğitim veremiyorsa, gereken cezayı halk nasılsa verir. Ebeveynler veya öğrencilerin velileri çocuklarını ilgili kurumdan alır. Sonra da başka talep olmaz okula.

Halka güvenmek lazım. Sekiz yıllık kesintisiz eğitim halka güvenmemenin işaretidir. Yani halk kötüdür, cahildir, kendi iyiliğini

nerede olduğunu bilemez ben onu eğitip düzelteyim anlayışının çirkin bir ifadesidir. Hal-ka hakarettir. Sen kötüsün, seni kendi başına bırakırsam çocuğunu kötü eğiteceksin, kötü vatandaş olacaksın demektir vatandaşlarımıza açık açık. Üstelik çeşitliliği ortadan kaldıran totaliter bir anlayışı yansıtmaktadır. Bütün bunlar sözde gelişme adına yapılmaktadır ama aslında gelişmenin asıl kaynağı, çeşitlilik ku-tutulmak istenmektedir. Asıl felaket budur.

Yürüşen: *Türkiye, tüketimi yeni keşfeden bir toplumdur. Son zamanlarda insanlar haftasonlarını büyük alışveriş merkezlerinde geçirmeye başlıyorlar ve bundan da keyif alıyorlar. Böyle bir eğilim çok güçlenmişken, bakkallar-la ilgili görüşlerinizin, özellikle metropollerde yaşayan genç kuşaklar tarafından farklı yorumlanacağını düşünüyor musunuz? Daha açık söylersek, bunun, özellikle LDP'nin hedeflediğini düşündüğümüz genç, eğitilmiş, şehirli kesimlerde oy kaybına yol açması söz konusu olamaz mı?*

Tibuk: Biz şimdi toplum için öngördüğümüz fikirleri oy kaygısıyla ortaya koymuyoruz. Oy kaygısı falan hiç dikkate almadığımız bir konudur. Ama bundan tüketime de karşı olduğumuz şekilde bir sonucun çıkarılmasını da istemeyiz. Tüketime karşı değiliz. Aksine insanların tüketimde daha ileri gitmesini ve kaliteli bir yaşam sürmelerini istiyoruz. Bizim istediğimiz kaliteli yaşamdır. Mutlu ve kaliteli yaşamdır.

Bakkallara gelince. Bakkal ille de geleneksel mal satacak diye bir kaide yoktur. Bakkal süpermarketlerde bulunan, talebi olan her türlü malı satabilir. Birkaç bakkal yanyana kendi arasında rakip olabilir. Bizim bu yeni trendle ilgili olarak dikkat çektiğimiz husus, komşuluğun ortadan kalkmasıdır. Yani mahalle hayatının ortadan kalkmasının kötü-lüğüdür. Bakkal esnafının biz kırcal damar gi-bi büyük bir hizmet gördüğüne inanıyoruz. Şimdi bu kırcal damarları yok edip de ana damarlar burayı beslesin dersin elin kötürüm ka-

lır. Onun için mahallede bakkal olgusu ortadan kalkarsa tüketimde bir gerileme bile baş-lar. Çünkü bakkal yoksa herşey için hipermar-kete gitmen lazım. Onun için biz bu iki sebepten hipermarketlere karşıyız. Bir de israftan dolayı karşıyız. Biz her türlü tüketimin lehindeyiz fakat israfa karşıyız. Hipermarkete girildiğinde aynı mallardan çok miktarda alınıyor, sonra bunlar bayatlıyor ve çöpe atılıyor. Mesela beyaz peynir, iki yüz gram alınacağına iki kilogram alınıyor, evde buzdolabında bayat-lıyor, kuruyor ve atılıyor. Diğer malzemeler, sebzesinden meyvesine kadar kadar, çok alınıyor ve israf ediliyor. Üstelik buna rağmen çok ucuza aldım, kâr ettim zannediliyor.

Bu nedenle kendilerini modern çağa uydurmuş bakkalların toplum için daha faydalı olduğuna inanıyoruz. Ama tüketime kesinlikle karşı değiliz. Her türlü değişik malların, malzemelerin satıldığı, farklı farklı bireylerin farklı farklı isteklerine cevap veren dükkanların açılmasını inandığımız felsefenin bir doğ-rulanması sayıyoruz. Mesela şimdi müzik ol-gusunda müthiş bir çeşitlenme başladı. Kaset satan, disk satan dükkanlar açılıyor. Kitabevleri çoğalıyor. Bunların hepsi çok pozitif şeyler. Ama bunları bir alışveriş merkezinin içine hapsetmek yanlış, bize göre. Mahallelere dağılmalı, toplumla içiçe olmalı bunlar.

Ergözen: *İktisat konusunda özellikle iddialı olduğunuzu biliyoruz. Liberal Düşünce'nin bu yılki son sayısı olması vesilesiyle, 1997 yılını iktisadi alandaki gelişmeler açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? Hükümetin 3 yılda enflasyonu %3'e indirmeye yönelik hedefini gerçekçi ve gerçekleştirilebilir buluyor musunuz? Bu şartlar altında siz nasıl bir iktisadi politikayla enflasyon mücadelesi yürüttünüz?*

Tibuk: Herşeyden önce 1997 yılının deneme-yanılma tahtası olduğunu belirtmek gerek. Kötü bir sene oldu 1997. Çünkü, şimdiki hükümet, bundan evvelki hükümetin hazırladığı pekçok şeyi durdurdu. Faizler yükseldi, bir iti-

matsızlık doğdu. Yeni yeni toparlanmaya başladı. Dikkat ederseniz, enflasyon geçen sene %80'lerdeyken şimdi %100'e yaklaştı. Faizler yükseldi, bütçe daha fazla açık vermeye başladı. Bundan dolayı 1997'yi, maalesef, istikrarsız hükümetler yüzünden kaybedilmiş bir yıl olarak görüyorum.

Biz enflasyonu nasıl indiririz? Mevcut hükümet üç senede enflasyon %3'e indirmeyi hedeflediğini açıklamıştı. Biz altı ay içinde enflasyonu sıfıra indirmeyi düşünüyoruz, şok tedbirlerle. Yani bizim tedbirlerimiz, şimdiki hükümet gibi, şunu şöyle yapacağız, bunu böyle yapacağız şeklinde değil. Bizim enflasyonu indirme planımız gayet basit: İç borçları kapattın mı enflasyon biter. İç borçlar olmazsa bütçedeki faiz yükü ortadan kalkıyor, faiz olmayınca, bütçe denk geliyor. Denk bütçe olduğunda enflasyon olmaz. Elimizde yeterince döviz de var, herhangi bir sun'i fiyat artışına karşı. O bakımdan bizim yapacağımız şey, hızlı bir yeni lira operasyonu ile iç borçları kapatmaktır. Bu nasıl olacak? Elimizdeki 20 küsur milyar dolarlık döviz rezervini karşılık gösterip 10 milyar dolar karşılığı yeni lira basacağız. Piyasaya süreceğiz dolar karşılığı olarak. Her an dolarla değiştirilebilecek. Böylece dolar fikslenecek. Bu para bolluğu içinde, bono ve tahvil cinsinden iç borçlar yeni lirayla ödenecek. Devlet tekrar borçlanmayacak ve eldeki herşey KİT'lerin arazileri, şu-bu ne bulunursa hızlı bir şekilde satılacak.

Bütün bu operasyonlardan 30 milyar dolar alabiliriz. 30 milyar doları Türkiye'nin toplamı çok kolaydır. 10 milyar doları yeni liradan gelecek zaten. Kalan 20 milyar dolar da özelleştirmeden gelir. Böylece iç borç kapanır. İç borç kapanırsa enflasyon hemen durur, hemen. Enflasyon öyle birdenbire durmaz diye birşey yok. Bunu söylemek ayıptır. Yanımızdaki ıvır zıvır ülkeler bile enflasyonu sıfıra indirdiler, en kötüsü %18 seviyelerinde. Biz hala %80-100'lerde dolaşıyoruz. Onun için biz enflasyonu bu şok tedbirlerle 6 ay içinde indir-

meyi öngörüyoruz ve kesin başarı taahhütü veriyoruz. Maksimum 6 ayda, daha fazla değil. Hükümetin enflasyonu 3 yılda indirmekten söz etmesini yanlış buluyoruz. Üç yıla yayılarak enflasyon düşmez. Hatta o lafları ederek enflasyon daha da kökleşiyor. Bunu yanlış uygulama olarak görüyoruz.

Yürüşen: *Şu ana kadar söyledikleriniz ve LDP'nin siyasi ve iktisadi projeleri son derece radikal değişiklikler içeriyor. Türkiye'de yaşayan insanların, sosyal alanda da derin etkileri olacak bu kadar büyük radikal değişimlere ne tür bir tepki vereceğini düşünüyorsunuz? Projelerinizi gerçekleştirmek için gerçekten önemli bir toplumsal desteğe ihtiyaç var. Bu desteği nasıl sağlayacağımızı düşünüyorsunuz?*

Tibuk: Şimdi bizim iktidara geldiğimizde bu programı uygulamamız çok kolay olacak. Çünkü biz iktidara gelmeden insanlarımızı bu programı devamlı anlatmış oluyoruz. Bu ne demektir: İnsanlarımızın bize programımızı anlayıp destekledikleri için oy vermeleri demektir, iktidara sırf bu programı uygulamamız için bize vermeleri demektir. Başka türlü olması da mümkün değil zaten. Bu nedenle iktidara geldiğimiz zaman programımızı uygulamada herhangi zorlukla karşılaşacağımızı düşünmüyoruz. LDP bu yönüyle çok farklı bir hareket, diğer partiler gibi genel iyi dileklerle yetinmiyor. Diğer partiler amiyane bir tabirle "hava cıva şeyler" konuşuyorlar ve iktidara geliyorlar. Ondan sonra aylarca toplantı yapıyorlar, politika tespit edelim diye. Halbuki bizim ne yapacağımız belli. Biz projesi belli bir şekilde bir araziye devralıyoruz, oraya hemen inşaat başlıyoruz. Diğerleri gibi, araziyi aldık, şimdi projesine bakalım, su mu var, kaya mı var onu görelim, sondaj yapalım falan demiyoruz. Biz herşeyi hazırlamış durumdayız.

Ergözen: *Tam bulunduğumuz noktada Türk siyasi ve toplumsal hayatı liberalizme daha mı hazır, daha mı uzak? Sosyal, siyasi ve iktisadi veçheleriyle değerlendirebilir misiniz?*

Tibuk: Türk toplumu genelde liberalizme hazır. Sıkıldı, bıktı devletçilikten. Burnundan soluyor. Böyle asabı bozuk çok insan var Türkiye’de. Tek memnun olanlar suistimal yapan bir kısım devlet memurları ki bunlar çok cüz’idir. Bir de bu fırsattan istifade eden, yüksek faiz alan 20-30 bin ailedir. Bütün Türkiye’de düzenden memnun olanların toplamı bu kadar. Demek ki bütün toplum ifade ettiğimiz liberal demokrat politikaların gelmesinin özlemi içinde. Çünkü her geçen gün hayat şartları ağırlaşıyor. İnsanlarımız her geçen gün daha zor şartlar altında yaşıyorlar, daha kalitesiz bir hayata mahkum oluyorlar. Bu nedenle Türk toplumunun her alanda liberal politikalara çok hazır olduğunu düşünüyorum ve bunun belirtile-
rinin her geçen gün biraz daha çoğaldığını görüyorum.

Türkiye’de liberal iktisadi ve siyasi politikalara karşı entellektüel bir camia var sadece. Hazır olmayan bu kesim en çok. Bu kesimi de fazla önemsemiyoruz açıkçası. Değersiz saydığımızdan değil ilgi alanımızın dışında kal-

dığından. Hem her toplumda entellektüellerin veya entellektüel görünmeye özel bir önem verenlerin büyük bölümü sol yaklaşımları benimsemeye daha eğilimli oluyor. Almanya’da böyledir bu, Fransa’da da. Özellikle Fransa’daki entellektüel camiaya bakın, hepsi sol fikriyattan gelen insanlardır; önemli bir bölümü de 68’in kalıntılarıdır. Ama inanıyorum ki, gerçek bir fikir piyasası oluştuğunda bu durum değişecek; nitekim bunun ipuçlarını da görüyoruz.

Kısaca liberal hareketin geleceğini olumlu görüyorum. Çok ümitvarım. Siyasiler konusunda birşey söylemek istemiyorum. Siyaset anlayışları bakımından hepsi birbirine benzemektedir; hepsi de devletçi kafadadırlar. İçlerinde buldukları siyasi partilerin de tabii başka türlü bir zihniyeti yansıtması mümkün değildir. Onlar zaten böyle kötü olmasaydı, bizim parti gelişmezdi. O yüzden memnunum. Diğer siyasi partilerin bu kadar kötü olmaları beni hiç üzmüyor.

Osman Okyar ve Mehmet Seyitdanlıoğlu’nun kalemlerinden

Türkiye’nin demokrasi tecrübesini doğru değerlendirebilmek için mutlaka okunması gereken önemli bir başvuru eseri...

Fethi Okyar’ın Anıları: Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları